

CZU: 342.53:342.511(478)

REPUBLICA MOLDOVA: DE LA PARLAMENTARISM LA PREZIDENȚIALISM

Gheorghe COSTACHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice și Politice

Articolul este consacrat unui subiect actual pentru Republica Moldova în condițiile în care ultima perioadă este marcată de importante reforme politice și constituționale. Problema formei de guvernământ pentru Republica Moldova a fost și rămâne una actuală chiar de la declararea independenței, statul trecând periodic de la o formă de guvernământ la alta. Din experiența anilor trecuți, la moment tot mai mult se impune necesitatea consolidării prezidențialismului în vederea facilitării dezvoltării democrației și bunăstării în societate. Pornind de la specificul fiecărei forme de guvernământ, în studiul de față, autorul vine cu argumente concrete întru susținerea și promovarea acestei idei.

Cuvinte-cheie: formă de guvernământ, regim politic, sistem politic, sistem prezidențial, sistem semiprezidențial, sistem parlamentar, Republica Moldova.

REPUBLIC OF MOLDOVA: FROM PARLIAMENTARY TO PRESIDENTIALISM

Gheorghe COSTACHI,

Candidate of Legal Sciences, professor

The article is devoted to a current topic for the Republic of Moldova, especially since the last period is marked by important political and constitutional reforms. The issue of the form of government for the Republic of Moldova has been and remains a current one, even from the declaration of independence, the state periodically passing from one form of government to another. From the experience of the past years, at the moment more and more there is a need to strengthen presidentialism in order to facilitate the development of democracy and well-being in society. Starting from the specifics of each form of government, in the present study, the author comes up with concrete arguments for supporting and promoting this idea.

Keywords: form of government, political regime, political system, presidential system, semi-presidential system, parliamentary system, Republic of Moldova.

Introducere. Necesitatea analizei configurației regimului politic din Republica Moldova derivă din incertitudinile și discuțiile interminabile privind tipul și calitatea acestuia [6, p. 14-16]. O astfel de situație însă poate fi atestată nu doar la noi, problema fiind polemicată practic în orice stat din spațiul post-sovietic și nu numai, mai ales marcat de procesul de modernizare.

Pentru Republica Moldova subiectul dat este în mod deosebit important și actual, pornind cel puțin de la câteva momente. Bunăoară, în cei peste 20 de ani de independență a statului, s-au încercat mai multe formule de organizare și funcționare a puterii, de fiecare dată însă, situația degradând în tensiuni și crize politice interminabile. Mai mult, în anul 2016, s-a realizat o ultimă ajustare a sistemului politic, prin revenirea la alegerea șefului de stat de către popor, ceea ce a marcat considerabil echilibrul pe arena politică a Republicii Moldova și a generat noi aprecieri a sistemului politic, pre-

cum și noi controverse pe marginea căilor de optimizare a acestuia.

Pe de altă parte, „politica fără limite, ce sfidează normele democratice” (apreciată ca atare nu doar de specialiștii autohtoni, ci și străini [35, p. 262]) promovată în prezent de partidul de la guvernare și rezultatele obținute, care au afectat considerabil legalitatea mecanismului de guvernare, au generat nemulțumiri în rândul societății, ceea ce vorbește destul de clar despre legitimitatea acestuia și necesitatea regândirii/reformării sistemului politic în vederea asigurării stabilității și legalității acestuia.

O posibilă soluție pentru optimizarea sistemului, destul de frecvent vehiculată în doctrină și studiile de specialitate, rezidă în transformarea Republicii Moldova într-o republică prezidențială, ceea ce ar garanta implicit atât o stabilitate politică, cât și o dezvoltare în ascensiune a societății, garantată de responsabilitatea și răspunderea reală a factorilor de decizie.

Scopul studiului. Pornind de la

aceste premise, în cele ce urmează ne propunem o abordare sumară a particularităților tipurilor de sisteme (regimuri) politice, cu precizarea avantajelor și dezavantajelor pe care le prezintă, în vederea explicării prin prisma acestora a regimului politic din Republica Moldova și argumentării necesității transformării statului într-o republică prezidențială (sau cel puțin real semi-prezidențială).

Rezultate obținute și discuții.

I. Tipologia sistemelor politice.

În lumea contemporană există în jur de două sute de sisteme politice, mai mult sau mai puțin diferite. Trăsăturile comune, cât și distincțiile dintre acestea au permis realizarea unor tipologii în funcție de câteva criterii importante, printre care [35, p. 148]:

- *forma de guvernământ* (concept înțeles ca: „modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme, fiind raportată, în principiu, la trăsăturile defnitorii ale șefului de stat și la raporturile sale cu puterea legiuitoare” [25, p. 123]; „sistem de formare și orga-

nizare a organelor supreme ale puterii de stat, competența acestora și ordinea de interacțiune dintre ele” [35, p. 149]; „modul de formare și organizare a organelor statului, caracteristicile și principiile care stau la baza raporturilor dintre acestea, în special, dintre organul legiuitor și organele executive, inclusiv șeful statului” [16, p. 29]; „organizarea puterii supreme de stat, modul de formare și competența organelor supreme ale statului” [3, p. 28]) și

- *regimul politic* (care reprezintă barometrul, indicatorul sintetic cel mai expresiv pentru calificarea unei societăți ca fiind una real democratică sau antidemocratică [24, p. 131]; strict vorbind, *regimul politic* reprezintă totalitatea metodelor, mijloacelor și instituțiilor prin care se realizează puterea” [27, p. 48]).

În baza acestor criterii, în doctrina de specialitate au fost identificate mai multe tipologii ale sistemelor politice, principalele fiind: *parlamentar*, *prezidențial* și *semi-prezidențial*.

În context, se impun câteva precizări importante ce țin de folosirea terminologiei în materie. Astfel, în doctrină, pot fi atestate atât sintagme de genul „forma de guvernământ parlamentară, prezidențială și semiprezidențială”, „regim politic parlamentar, prezidențial și semiprezidențial” [24, p. 137-139], cât și „regim de guvernare prezidențial, parlamentar și semiprezidențial” [9, p. 16-21]. Cercetătorii consideră că această situație este generată în mare parte de confuziunea dintre noțiunea de *formă de guvernământ* și cea de *regim politic*, uneori punându-se chiar semn de egalitate între ele. Pentru clarificarea lucrurilor, se susține că *regimul politic* trebuie privit prin prisma modului în care puterea este exercitată, situație în care se face deosebirea între democrație și autocrație, pe când forma de guvernământ trebuie definită doar prin identificarea celui care personifică puterea. Astfel, forma de guvernământ arată cum este organizată puterea, pe când *regimul politic* indică cum este aceasta exercitată [13, p. 41]. Or, din perspectiva dată, formele de guvernământ sunt *monarhia* și *republica*, după cum cel desemnat cu titlul de șef al statului este un monarh sau un președinte ori colegiu prezidențial. Dacă nu am accepta acest punct de vedere,

în opinia noastră, ar fi imposibil să explicăm de ce *Constituția Republicii Moldova*, în art. 1 alin. (1) [12], statuează că „forma de guvernământ a statului este republica”.

Pe de altă parte, precizăm că în aceeași literatură de specialitate cu sensul de *regim politic* se folosește și termenul de „sistem de guvernământ” [24, p. 132]. Mai mult, în opinia corectă a prof. M. Cușmir [14, p. 14], sintagmele „forma de guvernământ parlamentară”, „forma de guvernământ prezidențială”, „forma de guvernământ semiprezidențială”, pe larg folosite în doctrină, sunt eronate, căci parlamentarismul, prezidențialismul, semiprezidențialismul au un conținut mult mai amplu, incluzând elemente instituționale cu funcții caracteristice și cu o anumită structură a raporturilor – deci prezentându-se ca *sisteme*.

Prin urmare, pornind de la cele menționate conchidem că *parlamentarismul*, *prezidențialismul* și *semiprezidențialismul* reprezintă adevărate sisteme politice, care întrunesc atât elemente ce țin de forma de guvernământ, de regimul politic, cât și alte elemente inerente organizării și funcționării puterii în stat. Ca urmare, în cele ce urmează sintagmele „regim prezidențial”, „regim parlamentar” și „regim semi-prezidențial” vor fi folosite cu sensul de sisteme politice.

Revenind la tipologia regimurilor politice, atragem atenția că, pornind de la *principiul reprezentativității* (desemnarea persoanelor care să exercite puterea) și *principiul distribuirii funcțiilor puterii între diferite categorii de organe* (funcția legislativă, cea executivă și judecătorească), altfel spus *principiul separației puterilor*, în doctrină s-a atestat existența a trei tipuri de regimuri politice [16, p. 52-53]:

- cel care are la bază *confuziunea puterilor*, întrucât de regimul „convențional” sau, cum i se mai spune cel mai adesea, *regimul ori guvernământul de adunare* (exemplul tipic în acest caz este regimul politic elvețian);

- cel care are la bază *colaborarea puterilor* (desemnat ca *regim parlamentar*);

- cel care are la bază *separația strictă a puterilor* (adică *regimul prezidențial*).

Vorbind nemijlocit despre clasificarea sistemelor democratice, reiterăm că în funcție de mecanismele constituționale ce reglementează raporturile dintre puterea legislativă și puterea executivă se recunoaște existența a două categorii de organizări politice [32, p. 24]: *prezidențial* – având ca model reprezentativ SUA și *parlamentar* – având ca model reprezentativ Marea Britanie.

Întrucât o mare parte a sistemelor politice naționale nu se regăseau în cadrul acestor modele clasice, s-a simțit nevoia introducerii unui nou concept – cel de *semi-prezidențial*, folosit pentru prima dată, în context academic, de M. Duverger [17, p. 166].

Axându-ne în continuare pe cele trei tipuri de regimuri, vom atrage atenția la câteva particularități importante care le caracterizează [24, p. 138-139].

Regimurile parlamentare (folosirea pluralului este indispensabilă, întrucât acestea pot fi de mai multe tipuri și pot fi diferite de la o țară la alta) au apărut în condiții istorice bine definite, la mijlocul sec. al XVIII-lea în Marea Britanie, la începutul sec. al XIX-lea în Franța și ceva mai târziu în celelalte țări [32, p. 26-27].

Regimul parlamentar are la bază ideea colaborării puterilor, presupunând autonomia funcțională a celor trei categorii de organe, dar îndeosebi a legislativului, și existența unor mijloace specifice de presiune reciprocă. Deci, colaborând în exercitarea funcțiilor etatice, acestea dispun de mijloace politice care le permit să se controleze mutual.

Este de menționat că pivotul *regimului parlamentar* este guvernul, în special, primul-ministru.

Dincolo de notele specifice de la o etapă istorică la alta, se consideră că *regimul parlamentar* funcționează în următoarele condiții:

- disocierea puterii executive în funcția de șef de stat și guvern;
- șeful de stat este neresponsabil din punct de vedere politic – principiu absolut al regimului;
- guvernul, ca organ colegial, răspunde politic în fața parlamentului, care îl poate demite;
- guvernul răspunde, indirect, și pentru activitatea șefului de stat, întrucât actele acestuia trebuie obligatoriu contrasemnate de șeful guvernului;

• guvernul se sprijină în activitatea sa pe o majoritate parlamentară, provenită, prin sufragiu universal direct, din interiorul propriului partid, sau pe o coaliție parlamentară, constituită în scopul desemnării guvernului și pentru a sprijini activitatea acestuia;

• șeful de stat poate recurge la dizolvarea parlamentului – instrument de contracarare a dreptului parlamentului de a provoca demisia guvernului – factor important de echilibru între puterea legislativă și cea executivă (egalitate de putere [1]), de natură să asigure existența lor separată.

Data fiind varietatea modelelor practice de regim parlamentar adoptate de statele contemporane, se impun în atenție și câteva trăsături variabile ale regimului parlamentar și anume: alegerea șefului de stat fie de către parlament, fie prin sufragiu universal; răspunderea guvernului față de parlament (regimul parlamentar monist) și față de șeful statului (regimul parlamentar dualist); sprijinirea guvernului de o majoritate parlamentară stabilă (regimul parlamentar bipartid), fie de una fluctuantă și instabilă (regimul parlamentar multipartid) etc.

Marea majoritate a opiniilor exprimate în literatura de specialitate occidentală cu privire la regimul parlamentar consideră că acesta este un sistem de echilibru între puterea executivă și cea legislativă, realizat în cadrul unei colaborări între ele. În general, este considerat cel mai democratic sistem politic, recomandabil mai ales statelor ce au pășit pe calea modernizării.

Regimul prezidențial a apărut la sfârșitul sec. al XVIII-lea, odată cu adoptarea Constituției SUA din 1787, cu puțin mai mult de jumătate de secol după instaurarea regimului parlamentar în Marea Britanie, fiind inspirat atât din experiența engleză a monarhiei limitate, cât și din primele constituții ale primelor treisprezece colonii americane [32, p. 24].

Regimul prezidențial este mai simplu decât cel parlamentar, chiar dacă modul de funcționare se dovedește mai dificil. Or, într-o altă viziune [7, p. 157], regimul prezidențial este acela care, asigurând o maximă independență a puterilor, realizează separația lor cea mai complex. Astfel, poate fi analizat ca fiind un regim în care echilibrul puterii executive și legislative rezultă din

independența lor reciprocă și din certitudinea rămânerii în funcție până la expirarea mandatului [32, p. 24].

Regimul prezidențial are la bază ideea separării *organice* atenuate a puterilor în stat, dar, în același timp, suplețe în procesul exercitării acestor puteri, deci colaborarea lor *funcțională* [16, p. 54].

Principalele trăsături ale acestui sistem sunt:

• stricta repartizare a atribuțiilor între puterea legislativă și cea executivă (altfel spus, separația strictă a puterilor [26, p. 134]);

• independența celor două puteri, marcată și prin faptul că, principal, ele nu dispun de instrumente de presiune reciprocă pentru adoptarea deciziilor [2, p. 163-164];

• structura monocefală a executivului și caracterul reprezentativ al șefului acestuia – care este în același timp și șeful statului, ales prin sufragiu universal (direct ori printr-un grup de electori). Deci, președintele asigură, în același timp, și funcția de șef al statului și pe cea de șef de guvern, ceea ce înseamnă că ministrii depind de acesta, deoarece el este cel care îi alege, îi numește și îi poate revoca;

• guvernul nu acționează ca organ colegial și solidar, membrii săi fiind răspunzători, individual, numai în fața șefului statului.

Într-o altă opinie, la caracteristicile enunțate mai sunt alăturate următoarele [28, p. 19; 4, p. 64-65]:

• desemnarea Președintelui prin sufragiu popular;

• durata fixă a mandatului prezidențial și parlamentar;

• imposibilitatea dizolvării reciproce a executivului și legislativului;

Printre alte trăsături variabile, proprii regimului prezidențial, atestate în literatura de specialitate, vom menționa: investirea șefului de stat cu atribuții constituționale în materia legiferării; dreptul de veto al șefului de stat; limitarea alegerii șefului de stat la doar două mandate consecutive sau chiar la un singur mandat etc.

Regimul mixt (semi-prezidențial) împrumută de la regimul parlamentar existența guvernului, ce răspunde colegial și solidar în fața parlamentului ales prin vot universal și direct, iar de la regimul prezidențial împrumută instituția președintelui ales, de ase-

menea, prin sufragiu universal direct și care dispune nu doar de autoritatea conferită de acest mod de alegere, dar și de puteri adesea foarte importante [32, p. 36].

Vorbind despre elementul „semi” din noțiunea de „regim semi-prezidențial”, precizăm că aceasta se utilizează, deoarece existența guvernului depinde de parlament, față de care el este responsabil, iar puterea legislativă și puterea executivă nu sunt separate rigid, cum se întâmplă în sistemul prezidențial pur. Sistemul se numește semi-prezidențial și nu semi-parlamentar, deoarece puterea executivă (în persoana președintelui) domină puterea legislativă: președintele controlează activitatea parlamentului, este în drept să-l dizolve și să anunțe noi alegeri, adică are loc contopirea parțială a puterilor legislative și executive, moment caracteristic regimurilor parlamentare [23, p. 690].

Printre principalele elemente definitorii ale regimului semi-prezidențial, identificate în doctrină menționăm:

- structura bicefală a executivului (format din președinte și premier) [15, p. 388];

- puterea executivă aparține de fapt guvernului, în fruntea căruia se găsește prim-ministrul [1, p. 61];

- președintele este ales prin sufragiu universal direct [17, p. 166];

- președintele este dotat cu puteri notabile proprii [18, p. 8] (prerogative constituționale reale);

- președintele are rolul de arbitru între puterile statului [2, p. 61];

- prim-ministrul și membrii guvernului sunt responsabili în fața parlamentului [18, p. 8];

- un prim-ministru și miniștri care nu pot governa decât prin votul acordat de parlament, acesta din urmă putându-i determina să demisioneze printr-un vot de neîncredere sau de cenzură [17, p. 166];

- președintele poate dizolva parlamentul.

Prototipul regimului semi-prezidențial este considerat a fi regimul francez, în care rolul șefului de stat este unul destul de consolidat, acesta ocupând primul loc în reglementarea constituțională a sistemului organelor de stat [10, p. 637].

Dincolo de rigiditatea modelelor teoretice (expuse), care au o valoare mai

mult didactică, realitatea a confirmat că foarte puține țări corespund întocmai uneia sau alteia dintre aceste tipologii. Practic, numai Statele Unite ale Americii reprezintă *prezidențialismul* autentic și doar Regatul unit al Marii Britanii – *parlamentarismul* pur [32, p. 25].

Raportat la aceste modele teoretice, țările Uniunii Europene au fost clasificate în [32, p. 25]:

- *republici parlamentare* – Ungaria, Italia, Germania, Letonia, Estonia, Cehia, Grecia și Malta;

- *monarhii parlamentare* – Marea Britanie, Suedia, Regatul Țărilor de Jos, Belgia, Danemarca, Spania, Luxemburg;

- *republici semi-prezidențiale* – Franța, Portugalia, Irlanda, Austria, Bulgaria, România, Finlanda, Lituania, Polonia, Slovacia și Slovenia și

- *republici prezidențiale* – Cipru.

Dacă e să vorbim despre spațiul european ex-sovietic, în cadrul acestuia pot fi evidențiate [32, p. 313]:

- *două sisteme prezidențiale* (*Azerbaidjanul* – unde, conform art. 99 din Constituție [33], puterea executivă aparține președintelui, și *Georgia*, până la modificările constituționale din 2004) și

- mai multe *sisteme semi-prezidențiale*, și anume: parlamentar-prezidențiale, care presupun o dependență substanțială a guvernului de parlament (*Republica Moldova*, *Ucraina*) și prezidențial-parlamentare, în care guvernul este controlat, dacă nu pe deplin, atunci în mare măsură, de către șeful statului (*Belarus*, *Rusia*, *Armenia*, *Georgia* după reforma constituțională din 2004).

În plan internațional, regimul prezidențial poate fi întâlnit în afară de SUA în Brazilia, Argentina, Mexica, Chile și mai nou Turcia (care a trecut de la regimul parlamentar la cel prezidențial prin intermediul unui referendum republican în anul 2016 și modificarea constituției de către parlament în 2017).

Dincolo de spațiul post-sovietic, constatăm că sistemele prezidențiale cel mai mult au fost preferate de către statele latino-americane și africane, în timp ce pentru sistemele parlamentare au optat statele din Europa și fostele colonii britanice.

Agonia statalității europene din pe-

rioadă anilor 1980-1990 a determinat o transformare în masă a sistemelor politice. Dacă în Europa centrală s-a optat pentru republicile parlamentare, atunci în spațiul post-sovietic dominante au devenit formele prezidențiale de guvernare.

Din cele menționate se poate deduce concluzia că democrațiile consolidate europene practic în cea mai mare parte regimul parlamentar, în timp ce spațiul european ex-sovietic preferă în mod special regimul semi-prezidențial.

II. Avantajele și dezavantajele sistemelor politice. În doctrina politologică și nu doar, polemicile pe marginea avantajelor și dezavantajelor sistemelor politice nu încetează. Principalele argumente și contraargumente pot fi reduse la următoarele.

Sistemul prezidențial dispune de câteva *avantaje*, printre care: stabilitatea puterii executive, personificarea răspunderii pentru starea lucrurilor din țară și un anumit nivel de democratizare [35, p. 269-270]. Într-o altă opinie [16, p. 57], avantajele sistemului constau în: egalitatea puterii, legitimitatea democratică a legislativului și executivului, înlăturarea presingului dintre puteri prin amenințarea cu demiterea guvernului sau disoluția adunării, posibilitatea celor două puteri de a acționa eficace și potrivit strategiilor proprii etc.

La cealaltă extremă, *parlamentarismului* îi este caracteristică instabilitatea puterii executive, determinată de posibilitatea exprimării votului de neîncredere de către parlament, ca rezultat al pierderii susținerii din partea majorității parlamentare. Pe de altă parte însă, dreptul de a demite guvernul în republica parlamentară face posibilă o reacție mai rapidă a sistemului, în situațiile în care acesta a comis erori grave în actul de guvernare, în timp ce în republica prezidențială o asemenea măsură practic este imposibilă [35, p. 270].

Printre *avantajele sistemului prezidențial* trebuie menționată și posibilitatea alegerii șefului de stat prin scrutin direct de către popor. Procedura este apreciată ca fiind mai democratică în raport cu atribuțiile parlamentului de a alege șeful statului sau de a numi prim-ministrul. Desigur, democrația nu presupune alegerea fără excepție a

tuturor demnitarilor publici. Cu toate acestea, alegerea directă a șefului de stat – cel mai important demnitar în cadrul statului – are o semnificație deosebită. De aici și necesitatea investiției acestuia cu atribuții importante, nu doar formale de reprezentare [35, p. 270].

În general, alegerea șefului de stat prin sufragiu universal îl situează pe acesta în afara partidelor politice și „îi conferă legitimitate originară democratică, temeiuri de autoritate și de imparțialitate”.

În doctrină susținându-se alegerea directă a Președintelui, s-a afirmat că este imperios necesar ca instituțiile fundamentale ale statului să fie formate prin voința directă sau indirectă – dar nevicată de înțelegeri exclusive partizane – ale corpului electoral, în condițiile în care cetățeanul riscă să fie alienat de putere, separat de centrele de decizie, rezervate exclusiv partidelor politice.

În același timp însă, legitimitatea democratică pe care o dobândește șeful statului în urma desfășurării alegerilor nu îi asigură acestuia un statut juridic major în peisajul instituțional al unui stat. Ea trebuie, întotdeauna, însoțită de largi prerogative, care să îi confere un cadru constituțional și legal, ce să-i permită să se manifeste ca un personaj activ pe scena politică a statului.

Dincolo de aceste momente, sistemul prezidențial prezintă avantajul că șeful statului este și șeful guvernului, astfel că în republica prezidențială (SUA) sau semi-prezidențială (Franța, Rusia), șeful statului dispune de o mare putere, fuzionând cu puterea executivă și devenind șeful acesteia (SUA) sau se poziționează asupra celor trei puteri, având un rol de arbitru (Rusia) [36, p. 55].

Pe fonul acestui avantaj, din punct de vedere constituțional, conflictele potențiale din sânul puterii executive sunt excluse, iar responsabilitatea acțiunii de guvernare este clară [4, p. 6].

Un alt argument în favoarea sistemului *prezidențial* poate fi considerat lipsa în sistemele parlamentare a unei diferențieri clare între puterea legislativă și executivă. Autoritatea legislativă în statele parlamentare exercită două funcții incompatibile: de legiferare și de susținere a cabinetului de miniștri. Astfel, votând împotriva inițiativelor

legislative înaintate de către guvern, parlamentul poate genera o criză guvernamentală. La rândul său, guvernul poate să recurgă la „șantajul” parlamentului, insistând asupra acceptării inițiativelor înaintate, în caz contrar având posibilitatea să inițieze dizolvarea acestuia și organizarea unor noi alegeri. În opinia cercetătorilor, paradoxul încrederii din partea legislativului constă în aceea că în statele parlamentare doar formal se recunoaște prioritatea puterii legislative. În realitate, domină puterea executivă. Totodată, doar în statele cu sistem *prezidențial*, organul legislativ suprem își exercită funcția conform principiului separației puterilor în stat – funcția legislativă – în condițiile în care președintele dispune de atribuții limitate în materie de legiferare [35, p. 270].

În aceeași ordine de idei, majoritatea cercetătorilor occidentali, și nu numai, au conturat o serie de *dezavantaje* ale sistemului *prezidențial*, printre care [16, p. 57]: pericolul alunecării spre omnipotența executivului; posibilitatea apariției tensiunilor și crizelor între puterea executivă și legislativă etc. [35, p. 270]. De asemenea, dacă majoritatea pe care se sprijină executivul este esențialmente diferită de majoritatea parlamentară, dificultățile de funcționare a sistemului ajung să fie, uneori, greu de depășit, cele două puteri „trăind împreună, dar neînțelegându-se”.

Într-o manieră similară, se consideră că separația puterilor propriu regimului *prezidențial*, concepută de o manieră intransigentă suscită dificultăți de funcționare, instituționale și politice. Problemele instituționale sunt evidente și arată că regimul dat are la bază viziuni vechi și, din anumite puncte de vedere, depășite. Problemele politice sunt și mai grave, deoarece pot provoca o anume paralizie a sistemului. În fapt, dacă președintele și majoritățile parlamentare nu provin din aceeași parte a eșichierului politic, pot apărea tensiuni, pentru care nu există practic mecanisme de depășire. Deoarece fiecare organ are siguranța ducerii la termen a mandatului propriu, președintele și camerele sunt „condamnate” să colaboreze împreună, iar acest lucru se poate întâmpla și fără să se înțeleagă [32, p. 35].

Dincolo de aceste deficiențe ale

sistemului, totuși se consideră că există în lume un model inedit de sistem *prezidențial* funcțional și eficient [19, p. 36]. În acest sens sunt invocate SUA, unde potențialele dezavantaje ale regimului *prezidențial* sunt compensate de mentalitatea democratică a națiunii americane, continuitatea neîntreruptă a regimului democratic și capacitatea acestuia de a genera prosperitate și respectarea drepturilor și libertăților cetățenești.

În același timp, se atrage atenția că pe fonul unor democrații insuficient consolidate, regimurile *prezidențiale* pot aluneca ușor spre diverse forme de autoritarism sau chiar dictatură. Prin urmare, instituirea unui regim *prezidențial* într-o democrație aflată încă în proces de consolidare și cu precedentul unei dictaturi, reprezintă un risc care nu poate fi asumat, chiar dacă avantajele regimului *prezidențial* par tentante din perspectiva binomului legitimitate democratică – responsabilitate executivă [4, p. 6].

Dacă e să revenim la *regimul parlamentar*, vorbind despre condițiile de care depinde vitalitatea acestuia, atragem atenția asupra uneia dintre cele mai importante, și anume instituția partidelor politice, care are un rol crucial în mecanismul sistemului dat. Pe de altă parte însă, criza partidelor contemporane creează unele suspiciuni în raport cu eficacitatea lor ca instituții centrale ale democrației reprezentative. Altfel spus, parlamentarismul a depășit apogeul dezvoltării sale istorice și servește la moment interesele corporațiilor financiare și politice, ceea ce nu reflectă progresul social [35, p. 277-278]. De aici, se consideră că în sistemul parlamentar pericolul principal îl prezintă nu relațiile executiv-legislativ, cu atât mai mult că parlamentul poate demite orice cabinet, dar relațiile inter-partinice, întrucât într-un sistem de partide fărâmițat întotdeauna este greu de a forma guvernul, iar ca efect crește instabilitatea guvernamentală [31, p. 138].

Dincolo de aceste dezavantaje, după cum am menționat mai sus, majoritatea statelor „democratice” optează pentru regimul parlamentar, considerând că avantajele acestuia prevalează.

În pofda acestui fapt, observăm că dezvoltarea politică a statelor post-

sovietice nu permite să se afirme că parlamentarismul este imanent democratizării sistemului politic al acestora. Potrivit cercetătorilor, schimbarea formelor de guvernare în noile state independente nu reflectă ca legitate evoluția societății pe calea democratizării, dar servește ca un mecanism de menținere a puterii sau ca un instrument de concurență politică [35, p. 274].

Spre deosebire de parlamentarism, mai puțin preferată de către cercetătorii din occident, forma de guvernământ *prezidențială* s-a manifestat în realitatea post-sovietică nu doar ca un sistem de guvernământ eficient, dar și preferat, întrucât asigură condiții stabile de creștere a bunăstării materiale a omului [35, p. 265].

Dacă mișcarea spre democrație este cel mai bine a fi începută de sus, atunci consolidarea acesteia este posibilă doar prin susținerea maselor și implicarea activă a cetățenilor. Normele și valorile democratice pot fi însușite cu succes de societate doar dacă rezultatele, avantajele noului regim sunt palpabile, evidente pentru populație. De aici, un cerc vicios – consolidarea democrației necesită ridicarea nivelului și calității vieții maselor largi ale societății, ceea ce poate fi realizat doar de un sistem de instituții democratice eficiente [34].

Statele post-socialiste sunt marcate de imperativul dezvoltării rapide, fiind determinate să-și modernizeze în grabă economia, sistemul politic, cultura națională în cel mai larg sens al cuvântului. Asemenea eforturi necesită o mobilizare considerabilă a resurselor materiale și spirituale, o concentrare a voinței politice, precum și o putere de stat consolidată. În statele fără tradiții democratice aceasta adeseori semnifică trecerea la un regim de putere unipersonală. În fine, formula *prezidențialismului* este determinată de maturitatea politică a societății. În satele în care instituțiile sociale și politice sunt slab dezvoltate, vacuumul este completat de o putere *prezidențială* consolidată [34].

III. Sistemul politic din Republica Moldova. Din punctul de vedere al mecanismului de exercitare a puterii publice, evoluția sistemului politic al Republicii Moldova a cunoscut în opinia majorității specialiștilor [30,

p. 116-132; 6, p. 13-20] în domeniu câteva etape distincte, care în termeni cronologici sunt reprezentate în felul următor:

a) Perioada anilor 1991-1994 [6, p. 13]. În perioada dată, Parlamentul, în virtutea caracterului său extrem de fragmentat, a devenit o instituție politică slabă, fenomen ce fiind completat de întărirea puterii prezidențiale, a permis multor specialiști să caracterizeze anii 1991-1994 (potrivit altor cercetători limitele perioadei date sunt 3 septembrie 1990 – 28 iulie 1994 [30, p. 132]) drept perioada în care regimul politic era unul de tip *prezidențial* [8, 424; 30, p. 133]. Într-o altă opinie [6, p. 15], la acel moment Republica Moldova nu avea un regim constituțional de guvernare definitivat și complet constituit. Mai curând era un regim influențat în mare parte de autoritatea și legitimitatea instituției prezidențiale. Din considerentele date, regimul politic din perioada anilor 1991-1994 a fost caracterizat drept unul de tranziție, influențat în mare parte de creșterea prerogativelor Președintelui Republicii Moldova în detrimentul Parlamentului, care în faza inițială se bucura de cea mai mare prezență în viața politică a țării.

b) Perioada anilor 1994-2000 [6, p. 13]. În această perioadă, s-a produs un moment de cotitură în reglementarea juridică a mecanismului de guvernare prin adoptarea Constituției Republicii Moldova (1994 [12]), care a stabilit un regim politic de tip mixt sau *semi-prezidențial*, ce se apropia de variantele franceză și românească (potrivit altor voci, în perioada 29 iulie 1994 – 4 iulie 2000 sistemul politic din Republica Moldova a fost unul *semiprezidențial-semiparlamentar* [30, p. 133]).

Puterea executivă avea un caracter bicefal, nefiind clară supremația Guvernului sau a Președintelui. Puterea legislativă era reprezentată de către un Parlament unicameral, care desemna prin majoritate parlamentară Guvernul, și respectiv acesta din urmă era răspunzător în fața Parlamentului. Pe de altă parte, Președintele era acela care prezida ședințele Guvernului. Acesta avea atribuții mai largi în domeniul politicii externe, a acelei militare și de securitate, în timp ce Guvernul se preocupa de problemele din domeniul politicii economice, sociale, de ordine internă etc.

Din punctul de vedere al comportamentului clasei politice, în opinia unor politologi, edificarea unui astfel de regim politic a constituit o variantă de compromis între majoritatea parlamentară de moment (1994) și președintele M.Snegur, în vederea repartizării prerogativelor. Indiferent de cauzele selectării de către clasa conducătoare de atunci a unui astfel de regim constituțional de guvernare, mecanismul existent era unul democratic, ce din punctul de vedere al prevederilor legale se încadra în schema clasică a regimului mixt, edificat și utilizat de către Republica Franceză. Problemele în materie de realizare a prevederilor, însă au apărut în scurt timp, din momentul în care Președintele și majoritatea parlamentară au ales diferite căi de dezvoltare politică. Atât în perioada președinției lui M.Snegur, cât și în special, în perioada președinției lui P.Lucinschi, au existat un șir de conflicte vizavi de controlul puterii executive. Răspunderea dualistă a miniștrilor a fost unul dintre motivele folosite de către președinție și legislativ în lupta purtată [6, p. 13]. Conflictele respective au motivat Parlamentul să facă tot posibilul pentru a limita prerogativele Președintelui, un pas decisiv fiind introducerea modificărilor constituționale privind alegerea acestuia de către Parlament, diminuând în acest fel legitimitatea acestuia.

c) Perioada anilor 2000-2009. Reforma constituțională din iulie 2000 a reprezentat un eveniment cu un impact destul de mare pentru viața politică moldovenească. Legislativul a operat modificări constituționale prin care a limitat prerogativele președintelui și a poziției sale în sistemul politic moldovenesc și a substituit instituția alegerii șefului de stat de către popor cu alegerea acestuia de către parlament, momente apreciate în general ca fiind „o democratizare a sistemului politic” [35, p. 262]. De asemenea, s-a încercat de a crește gradul de responsabilitate a Guvernului față de Parlament, precum și de a permite Guvernului de a juca un rol mai independent în procesul de guvernare prin introducerea mecanismului ordonanțelor. Evenimentele respective au determinat numeroși politologi și constituționaliști să vorbească despre instaurarea unui *regim politic*

parlamentar, recunoscut *de facto* și de către Curtea Constituțională [20].

Funcțiile primordiale ale Președintelui Republicii Moldova în această perioadă, conform normelor constituționale au fost: de a reprezenta statul și de a fi garantul suveranității, independenței naționale, unității și integrității teritoriale a țării. Ambele funcții nu permiteau Președintelui să întreprindă acțiuni fără a ține cont de voința parlamentului [20].

Una din modificările constituționale importante la acest capitol ține de excluderea prevederilor art. 83 din Constituție, care reglementau legătura dintre Președintele Republicii Moldova și Guvern. În acest fel, Președintele Republicii Moldova a fost lipsit de dreptul de a prezida ședințele Guvernului la care participă și de a consulta Guvernul în probleme urgente sau de importanță deosebită.

Pe de altă parte, cercetătorii [6, p. 17] atrag atenția că anumite prevederi constituționale specifice unui regim semiprezidențial de guvernare au fost păstrate. Este vorba, în special de art. 73, în care se consfințește dreptul Președintelui Republicii Moldova la inițiativă legislativă, drept ce nu poate fi întâlnit în nicio Constituție aparținând unui stat cu regim politic parlamentar. Mai mult, printre modificările constituționale operate, sunt și de acelea care nu că nu limitează puterea Președintelui, ci dimpotrivă amortizează efectul modificărilor respective. Este vorba despre completările efectuate la art. 88, pct. (i), prin care Președintele Republicii Moldova are următoarea atribuție: „suspendă actele Guvernului ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale”. În așa mod Președintele devine o parte a puterii executive, situată superior Guvernului, constatare ce iarăși nu se încadrează în logica unui regim parlamentar.

Aceste și alte momente au determinat specialiștii în domeniu [6, p. 17] să conchidă că modificările constituționale nu au avut un caracter finit din punctul de vedere al edificării unui regim constituțional de guvernare de natură parlamentară. Mai mult, s-a apreciat că sorgintea problemelor ce țin de individualizarea regimului politic din Republica Moldova (în perioada dată), se află nu atât în domeniul legal (con-

stituțional), cât în special în domeniul social-politic. În acest sens, comportamentul clasei politice și a societății au reflectat o atitudine „rece” față de regimul politic parlamentar, opinia publică optând în mod majoritar pentru mecanismul alegerii prin vot universal și direct a Președintelui Republicii Moldova.

Destul de pronunțat s-a afirmat în acest sens comportamentul clasei politice, mai ales atitudinea puterii reprezentată de Partidul Comuniștilor. Imediat după alegerile din 2001, comuniștii prin poziționarea liderilor săi au conferit instituției președintelui imaginea celei mai importante din stat. Faptul că V.Voronin, ales în calitate de Președinte, a rămas și în postura de președinte al partidului de guvernământ, a creat și mai multe dificultăți în demersul specialiștilor de a identifica tipul regimului politic din Republica Moldova. Este vorba în special, despre responsabilitatea miniștrilor în fața Președintelui, care a devenit una politică, Guvernul fiind menținut de către majoritatea parlamentară, a cărui lider este șeful statului. *De facto*, s-a constituit un executiv piramidal, în vârful piramidei situându-se Președintele.

Concluzia care poate fi desprinsă din cele expuse ține de faptul că tipul de sistem politic propriu unui stat este determinat nu doar de normele constituționale, ci și de conduita elitei politice, moment destul de clar confirmat de următoarea perioadă pe care o identificăm în evoluția regimului politic din Republica Moldova.

d) Perioada anilor 2009-2016. Este o perioadă totalmente determinată de conduita elitei politice, la nivel constituțional și legislativ neintervenind nici o modificare. Secificul acestei etape rezidă în cea mai mare parte în criza constituțională interminabilă de alegere a șefului de stat, finalizată în anul 2012 prin alegerea unui Președinte „formal”, care practic a conturat destul de pronunțat, în opinia noastră, *regimul parlamentar* al statului.

În același timp, considerăm că merită o atenție distinctă criza enunțată, întrucât totuși a fost generată în contextul unui sistem politic parlamentar, sistem recunoscut de majoritatea specialiștilor occidentali drept cel mai recomandat tinerilor democrații. În pofida acestui fapt, propria experiență

ne permite să apreciem lucrurile destul de obiectiv și să conștientizăm un moment foarte important – ceea ce pentru ei este foarte bine, nu este neapărat bine și pentru noi. Din perspectiva dată, conchidem că trecerea treptată a sistemului politic moldovenesc de la prezidențialism, semiprezidențialism la parlamentarism poate fi apreciată ca o devoluție cu grave repercursiuni asupra democrației moldovenești, metaforic vorbind democrația fiind „redefinită” din „puterea poporului pentru popor” în „puterea poporului în detrimentul poporului”, dar în favoarea reprezentanților săi (reprezentanți ce la moment, având gustul puterii, sfidează flagrant legalitatea și valorile constituționale doar să o mențină).

e) 2016 – prezent. Anul 2016 a fost marcat substanțial de un moment crucial pentru redefinirea regimului politic din Republica Moldova, marcând, potrivit cercetătorilor [9, p. 17-21], revenirea la *regimul semi-prezidențial*. Este vorba despre hotărârea istorică a Curții Constituționale [22] prin care au fost revigorate dispozițiile constituționale, abrogate în anul 2000 (art. 78), care prevăd alegerea șefului de stat prin sufragiu universal direct. Este un moment important, care a marcat recunoașterea legitimității șefului de stat și egalarea acesteia cu legitimitatea parlamentului.

Cu toate acestea însă, șefului statului nu i-au fost „restituite” atribuțiile pe care le deținea până în anul 2000, perioadă în care, din punctul de vedere al reprezentativității, acesta deținea aceeași poziție cu autoritatea legiuitoare, având prerogative largi, precum: de a desemna un candidat la funcția de Prim-ministru fără consultarea fracțiunilor parlamentare (art. 98 alin. (1) din Constituție); dreptul de a iniția revizuirea Constituției (art. 141 alin. (1) lit. c)), de a lua parte la ședințele Guvernului, de a prezida ședințele Guvernului la care participă, de a consulta Guvernul în probleme urgente și de importanță deosebită (art. 83), inclusiv dreptul de a înainta doi judecători la Curtea Constituțională etc.

Pornind de la aceste momente însă, suntem de părerea că prin simpla modificare a modului de alegere a șefului de stat, Republica Moldova nu și-a schimbat regimul de guvernare, rămânând a fi și în continuare o *republică*

parlamentară (moment confirmat și de către Curtea Constituțională la începutul anului 2017 [21]). Or, doar alegerea directă a Președintelui ține de dimensiunea semi-prezidențială a regimului nostru, în rest tot sistemul constituțional funcționează după regulile specifice regimului parlamentar. Răspunderea politică a Guvernului numai în fața Parlamentului, concentrarea prerogativelor puterii executive în mâna Premierului, votul de investitură a Guvernului, moțiunea de cenzură, posibilitatea disoluției reciproce a executivului și legislativului sunt doar câteva exemple în acest sens.

Mai mult, luând ca punct de referință prototipul regimului semi-prezidențial (Franța) vom observa că sistemul nostru este departe de a fi unul real semi-prezidențial. Prerogativele Președintelui Republicii Moldova sunt mult mai reduse decât prerogativele Președintelui francez care, în calitate de păzitor al Constituției, arbitru neutru și garant al independenței naționale, fiind ales prin vot universal direct, pentru un mandat de 5 ani [10, p. 637]: numește Prim-ministru (fără nicio condiționare constituțională suplimentară) și, la propunerea acestuia, miniștrii; conduce ședințele de Guvern și semnează actele acestuia (ordonanțele și decretele); promulgă legile; poate supune referendumului unele proiecte de lege; poate dizolva Adunarea Națională; este șeful armatei; are dreptul la puteri sporite în perioade de criză etc.

În același timp, Președintele Franței (potrivit Constituției franceze [11, p. 637]), poate refuza semnarea decretelor și ordonanțelor asupra cărora s-a deliberat în Consiliul de miniștri (art. 13), poate refuza nominalizarea și revocarea miniștrilor (art. 8, alin. 2), poate refuza un proiect de revizuire a Constituției propus de Guvern (art. 89, alin. 1) sau poate refuza solicitarea Guvernului de convocare a Parlamentului în sesiune extraordinară. Toate aceste prerogative constituționale îi întăresc profilul de figură centrală a puterii executive pe măsura legitimității sale democratice [29, p. 357].

Președintele Republicii Moldova în schimb, nu are dreptul de a participa la ședințele de Guvern, are dreptul de a dizolva Parlamentul în condiții extreme de restrictive, are dreptul de

a nominaliza un candidat la funcția de Premier și nu de a numi Premierul, are dreptul de a solicita referendum doar consultativ etc.

Analizând situația din Republica Moldova, putem constata că ultima perioadă a fost puternic marcată de o serie de conflicte politice și constituționale între șeful statului și forțele politice aflate la guvernare, generate de culoarea politică diferită a acestora. Momentul dat a acutizat și mai mult problema conturării unui regim politic eficient pentru statul nostru. Pe de altă parte, important e a determina care este cauza reală a acestor conflicte – personalitatea Președintelui ales direct sau esența regimului consacrat constituțional. În ceea ce ne privește, intuim că nucleul tensiunilor politice indubitabil sunt de natură instituțională și se află în reglementările constituționale.

În acest sens, chiar dacă președintele la moment este ales direct de către popor, Constituția îi conferă acestuia foarte puține prerogative constituționale pentru a putea să-și îndeplinească programul electoral pentru care a fost votat. În același timp, primul-ministru, care nu este ales de către corpul electoral, beneficiază de prerogative și puteri executive sporite în raport cu președintele ales. Prin urmare, suntem în prezența unui conflict între legitimitatea democratică și prerogativele constituționale ale președintelui ales, pe de o parte, și prerogativele constituționale substanțiale ale primului-ministru și legitimitatea democratică indirectă, derivată a acestuia, pe de altă parte. Anume acest conflict reprezintă „nodul gordian” al funcționării sistemului politic, de a cărui dezlegare depinde funcționarea normală a sistemului politic sau cel puțin eliminarea principalului factor perturbator [4, p. 5].

Privind lucrurile dintr-o altă perspectivă, observăm că programul electoral al candidatului la funcția de președinte este de o puternică factură executivă, moment caracteristic unei democrații. Marea problemă însă, constă în ceea ce se întâmplă după ce președintele este ales în virtutea unui asemenea program electoral. Ajungând în funcție, pe un puternic val de susținere populară și cu un grad maxim de legitimitate democratică, președintele constată că are extrem de

puține mijloace constituționale pentru punerea în practică a programului electoral din campania prezidențială. În asemenea circumstanțe, dacă rămâne strict în limitele Constituției, președintele exercită doar o „magistratură de influență”, adică exercită funcția de mediere în sistemul politico-constituțional. Dacă încearcă să se implice în realizarea programului pe care l-a susținut în campania electorală, atunci inevitabil va intra, mai devreme sau mai târziu, în conflict cu guvernul și nu doar (ceea ce și s-a întâmplat atunci când președintele a refuzat să promulge o lege, fiind sancționat de către instanța constituțională cu suspendare temporară din funcție). Ambele variante astfel marchează negativ imaginea șefului de stat, întrucât bilanțul mandatului nu va putea fi raportat la programul electoral pentru care a fost votat, moment ce contravine esenței unei democrații.

În baza acestei experiențe politice și constituționale, considerăm că se impune optarea în favoarea uneia dintre cele două tipuri de regimuri: *prezidențial* sau *semi-prezidențial*, cu înzestrarea șefului de stat cu prerogative executive reale similare celor deținute de Președintele Franței. Chiar dacă e să admitem că aceste soluții nu sunt perfecte, cel puțin ele conferă Președintelui prerogative pe măsura legitimității sale democratice rezultată din alegerea directă de către corpul electoral și, totodată, este de natură să diminueze substanțial „nucleul original” al conflictului dintre președinte și guvern, președinte și parlament și, ca urmare, instabilitatea politică în cadrul statului.

Concluzii. Generalizând cele studiate, subliniem că la momentul actual, *prezidențialismul* este unica formulă optimă pentru dezvoltarea în continuare a Republicii Moldova în direcția unei reale democrații constituționale. Chiar dacă nu corespunde soluțiilor teoretice promovate de doctrină (ce recomandă noilor democrații regimul parlamentar), alegerea acestei direcții de către Republica Moldova este dictată mai ales de experiența trăită în cei aproape 30 de ani de independență. Totalizând această experiență, constatăm că regimul parlamentar „fabricat” în țară a permis ca întreaga putere în stat să fie concentrată în mâinile parti-

dului aflat la guvernare care, deținând majoritatea parlamentară, dictează legile în stat, asigurând executarea lor cu ajutorul guvernului loial pe care l-a format și, pentru a crea o atmosferă democratică, a investit în funcție un șef de stat „marionetă” (iar mai nou, a permis poporului să-și aleagă un șef de stat cu același rol). Pe fonul acestei realități este greu de acceptat ideea că doar prezidențialismul prezintă pericolul alunecării spre dictatură. După cum se dovedește, și regimul parlamentar, cât de democrat nu s-ar pretinde, este în stare să genereze, să dezvolte și să mențină dictaturi reale.

Pe cale de consecință, pornind de la necesitatea contracarării fenomenului dat și asigurării stabilității politice în Republica Moldova, condiție absolută pentru asigurarea evoluției sale ascendente, considerăm imperativă trecerea la prezidențialism, întrucât doar într-un astfel de sistem este posibilă asumarea unei responsabilități și răspunderi reale pentru calitatea și rezultatele actului guvernării, pentru bunăstarea societății și a fiecărui cetățean.

Bibliografie

1. Apostol Tofan D. *Instituții administrative europene*. București: C.H. Beck, 2006.
2. Arseni A. *Legitimitatea puterii de stat. Principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015.
3. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca: Argonaut, 1999.
4. Boc E. *Revizuirea Constituției și regimul semi-prezidențial din România*. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2 (37)/2015.
5. Boc E. *Separarea puterilor în stat*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000.
6. Bucătaru I., Borș V. *Regimul politic din Republica Moldova: în căutarea formulei optime*. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, 2009, nr.2 (XLV).
7. Burdeau G. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Paris: LGDJ, 1972.
8. Cârnaț T. *Drept constituțional*. Ediția a 2-a. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010.

9. Cârnaț T., Popa C. *Tipologia regimului de guvernare*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 5.
10. *Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene / Șt. Deaconu (coord.), I. Muraru, E. Simina Tănăsescu, S. Gabriel Barbu*. București: Monitorul Oficial R.A., 2015.
11. *Constituția Republicii Franceze din 4 octombrie 1958*. În: *Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene / Șt. Deaconu (coord.), I. Muraru, E. Simina Tănăsescu, S. Gabriel Barbu*. București: Monitorul Oficial R.A., 2015.
12. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
13. Criste M. *Forma de guvernământ și puterea de revizuire constituțională (limitele revizuirii)*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2009, nr. 1 (23).
14. Cușmir M. *Sisteme constituționale europene (concepțe și practică juridico-politică)*. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2008.
15. Deleanu I. *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006.
16. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1998.
17. Duverger M. *A New Political System Model: Semi-Presidential Government*. In: European Journal of Political Research no. 8, 1980.
18. Frison-Roche Fr. *Le modeles semi-presidentiel comme instrument de la transition en Europe post-communiste*. Bruxelles: Ed. Emile Bruylant, 2005.
19. Goriuc S. *Rolul șefului statului în asigurarea echilibrului puterilor în stat*. În: Administrarea Publică, 2012, Nr. 2.
20. Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 126-128 din 23.07.2010.
21. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24.01.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 356-359 din 06.10.2017
22. Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 04.03.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 59-67 din 18.03.2016.
23. Kesselman M., Krieger J., Joseph W.A. *Introduction to Comparative Politics: Political Challenges and Changing Agendas*. 2-nd ed. New York: Houghton Mifflin Company, 2000.
24. Mănescu N. *Regimul politic – organizarea puterii și raporturile dintre organele puterii de stat*. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, Nr. 4/2014.
25. Muraru I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura ACTAMI, 1997.
26. Pauvert B. *Droit constitutionnel. Théorie générale*. Paris: Studyrama, 2013.
27. Raymond A. *Democrație și totalitarism*. București: All Educațional.
28. Shugart M.S., Carey J.M. *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
29. Simonian-Gineste H. *Le droit constitutionnel en schemas*. Paris: Ellipses, 2012.
30. Solomon C. *Instituția prezidențială în Republica Moldova (1990-2000)*. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. USM. Chișinău, 2001.
31. Țirdea B. *Republicile parlamentară și prezidențială: impactul alternativelor constituționale asupra societății civile*. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XV. USM. Chișinău, 2001.
32. Tomescu C.-R. *Raporturile dintre Guvern și Parlament*. București: C.H. Beck, 2012.
33. Конституция Азербайджанской Республики от 12 ноября 1995 г., опубликована в «Сборнике законодательства Азербайджанской Республики» (31 июля 1997 года, № 1), с изменениями принятые на всенародном голосовании (референдуме) 24 августа 2002 года (вступившие в силу 19.09.02). <http://ru.president.az/azerbaijan/constitution>.
34. Кувалдин В.Б. *Президентская и парламентская республики как формы демократического транзита. Российский и украинский опыт в мировом контексте*. В: Полис. Политические исследования, 1998, № 5. http://www.politstudies.ru/index.php?page_id=453&id=2475&jid=&jj=.
35. *Сравнительная политология постсоветского пространства: учебное пособие / В.Г. Егоров, А.В. Абрамов, С.Н. Федорченко*. М.: КНОРУС, 2015.
36. Толочко А.В., Гришаева О.Н. *Институт президентства в республиканской форме правления: проблемы концептуализации*. В: Международный журнал социальных и гуманитарных наук, 2016, Т. 4, №1.

DESPRE AUTOR /ABOUT
AUTHOR
Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
cercetător științific principal la
Institutul de Cercetări Juridice și
Politice

Candidate of Legal Sciences,
professor,
Senior scientific researcher
at the Institute of Legal and Political
Studies

e-mail: costachi70@mail.ru
tel.: 069125188